

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

"וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת" (דברים כ"ז, ח')

(א) ויצו משה וזקני ישראל את העם לאמר, שמר את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום. (ב) והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך, והקמת לך אבנים גדולות ושדת אתם בשיד. (ג) וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך, למען אשר תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך. (ד) והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל, ושדת אותם בשיד. (ה) ובנית שם מזבח לה' אלהיך, מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל. (ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך, והעלית עליו עולת לה' אלהיך. (ז) וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת לפני ה' אלקיך. (ח) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב.

שאלה מרכזית - על כמה מיני אבנים מצווה משה רבנו את העם, מתי יש להקים אותן והיכן. וכן יש לברר, את סדר הסיוד וכתובת התורה על האבנים, ומה המטרה? בכדי לענות על שאלות אלו, יש לעיין בפסוקים אלו שבפרשה, להשוות עם הציווי של ה' ליהושע, וכיצד קיימו בפועל את הציווי, וכן לעיין בדברי חז"ל במס' 'סוטה' ו'סנהדרין' שעוסקים בשאלות אלו. ויש להעיר, שנראה שישנן אי התאמות בין המקורות הללו, והפרשנים מנסים בצורות שונות להבהיר את הדברים.

פשט הכתובים כאן - מפשט הכתוב אצלנו משמע, שבאותו יום שיעברו את הירדן, יש להקים אבנים גדולות, כנאמר - 'והיה ביום אשר תעברו את הירדן', לשוד אותם בשיד, ולכתוב עליהם את כל דברי התורה הזאת. ועוד נראה שאת הכתיבה יש לבצע תוך כדי שעם ישראל עוברים את הירדן, כנאמר - 'וכתבת... בעברך'. אך לא כתוב במפורש היכן בדיוק להקים אותם.

רעיון א' - היכן יש להקים את האבנים - נראה לומר שיש להקים בתוך הירדן עצמו, ואמנם זה לא כתוב כאן במפורש, אך ניתן לדייק זאת מזה שהתורה מציינת את הזמן - 'ביום אשר תעברו את הירדן', אך מכיוון שלא מציינת את המקום, נראה שרומזת לנו גם על מקום העמדת האבנים, שהוא בירדן שאתו הם עוברים. וגם הפועל - 'והקמות' נראה לפרש על פי הנראה גם היום, שאבנים גדולות נמצאות בקרקעית הנהר, כי רעידות אדמה וגשמים חזקים ושינויי מזג אוויר יוצרים סדקים בסלעים שנמצאים משני צדדי האפיק, ליפול ולהתגלגל אל המקום הנמוך שהוא אפיק הנהר. ובדרך כלל הם יפלו במצב של שכבה, ולכן יש להקים אותם על עומדם שיהיו גלויים ונראים לכל, וכנראה שיש גם לסדר אותם בצורה מסוימת דווקא, בכדי שהרואים יבינו שמישהו העמידם בכוונה למטרה מסוימת, ובמיוחד שאין זו אבן אחת שיתכן ובמקרה נפלה בצורה זקופה אלא מספר אבנים, ואז ישאלו מי עשה זאת ולמה.

רעיון ב' - מטרת השיד - נראה לומר, שהציווי לשוד אותן בשיד, יש לו שתי מטרות: א. אבן מסוימת בצבע לבן מושכת את העין של הרואה. ב. שיהיה נוח לכתוב עליהם את התורה. ג. 'אבן עזרא' אומר שכך האבנים עומדות יותר זמן. וכן אומר 'רבנו בחיי' שהסיד מגן מפני הגשמים. והמטרה של כל העסק הזה הוא, שבזמן שכל העם עוברים, יראו את הקמת האבנים בירדן, ויפנימו את הנס הגדול שהיה להם במעבר הירדן, ובכתיבת התורה עליהם יפנימו שזכותם בכיבוש הארץ והישראותם בו זה רק תנאי שיקיימו את התורה. וכמו שנאמר - 'למען אשר תבא אל הארץ', ואין הכוונה רק לביאה שהיא הכניסה לארץ, כי זה הם עושים ברגע שעוברים את הירדן, אלא הכוונה לביאה שיש בה אחיזה בארץ ישראל. וכן לדורות, כאשר אנשים יעברו במקום וישאלו לפשר האבנים הללו, שמושכים תשומת לב כל רואה, יספרו להם על הנס הגדול, ועל התנאי לאחיזה בארץ ישראל.

רעיון ג' - כמה קבוצות של אבנים היו - בפסוק ד' מצווה התורה שלאחר שיעברו, יקימו את האבנים הללו בהר עיבל, ונראה שאילו אותם אבנים שנאמר - 'תקימו את האבנים האלה... בהר עיבל'. אך האבנים המוזכרות בפסוק ה' שמהם נצטוו לבנות את המזבח, נראה שהם היו קבוצה שניה של אבנים, כי: א. אם היו אותן אבנים שכתבו עליהן את התורה והקימו אותם בהר עיבל, היה מתאים לכתוב בפסוק ה': 'ובנית מהן שם מזבח לה'', אך אין שום ציון שאילה אותן אבנים. ב. לגבי אבני המזבח ישנה הדגשה שאין להניף עליהן ברזל, ושתהינה - 'אבנים שלמות'. ואם הן היו אותם אבנים שהביאו מהירדן אל הר עיבל, היה צריך לכתוב הסתייגויות אלו כבר לגבי האבנים הכתובות בפסוק ב', ולגביהן נאמר רק שיהיו 'אבנים גדולות', ולכן נראה שאלו אבנים אחרות.

רעיון ד' - נשיאת האבנים להר עיבל - ויש לתמוה על הציווי הזה לשאת את האבנים הגדולות הללו, שלדעת חז"ל היו משקל של ארבעים סאה כל אחת, עד הר עיבל שעל פי חז"ל היה במרחק ס' מילין מהירדן. מדוע לא להשאיר אותן בירדן, ובהר עיבל להקים אבנים אחרות מהמקום? ונראה לומר, שהכובד הגדול והמסע הארוך, ישפיעו בצורה חזקה על כל העם הרואים אותן לאורך כל הדרך, ויבינו שהבסיס לזכות בנסים מאת ה' ולזכות בירושת הארץ תלויים אך ורק בשמירת התורה.

רעיון ה' - 'ושדת אותם בשיד' - והתורה מצווה בסוף פסוק ד' שאת האבנים הללו שהביאו להר עיבל, יש לשוד בשיד. ויש לתמוה לפרש ציווי זה, מדוע צריך שוב לשוד בשיד, אחרי שכבר שדו אותם בשיד בהיותם בירדן, וכבר כתבו עליהן את התורה, ובמיוחד שהסיד יכסה עכשיו את הכתיבה ולא יראו אותה? בתחילה נקדים ונציין, שפסוקים ה' - ז' עוברים לענין אחר של בניית המזבח בהר עיבל - 'ובנית שם מזבח לה' אלקיך מזבח אבנים', העלאת עולות ושלמים והשמחה לפני ה', והעלינו לעיל שאין אלו האבנים שהביאו מהירדן אלא אבנים אחרות, ורק בפסוק ח' חוזרת התורה לצוות שיש לכתוב על האבנים שהביאו מהירדן את כל דברי התורה הזאת באר היטב. ויש להבין, מדוע שוב יש לשוד את האבנים ולכתוב עליהן פעם נוספת את כל דברי התורה הזאת.

ונראה לומר, שאת האבנים יש להקים פעמיים, יש לשוד פעמיים ולכתוב עליהן פעמיים את התורה, כי לכל פעם יש ייעוד שונה: הכתיבה הראשונה מיועדת לעם ישראל, ואילו הכתיבה השנייה מיועדת לאומות העולם. נראה לדקדק את נכונות הרעיון הזה מהשינויים המופיעים בין שני הציוויים:

א. 'והקמת לך' - בפעם הראשונה בפסוק ב' נאמר - 'והקמת לך' ואילו בפעם השנייה בפסוק ד' נאמר - 'תקימו' ולא נאמר 'לכם', ומדוע? נראה לומר, שההקמה הראשונה של האבנים מיועדת לעם ישראל, ולכן מודגש 'לך', ואילו ההקמה בהר עיבל מיועדת לאומות העולם, ולכן לא נאמר - 'לכם'.

ב. 'והקמת... תקימו' - בפעם הראשונה בפסוק ב' נאמר - 'והקמת' בלשון יחיד, ואילו בפעם השנייה בפסוק ד' נאמר - 'תקימו' בלשון רבים, ומדוע? נראה לומר, שההקמה הראשונה מיועדת לעם ישראל, והכתיבה מזכירה את העמידה לפני הר סיני כאיש אחד בלב אחד. אך ההקמה השנייה מיועדת לאומות העולם, ובשביל זה כבר לא צריך את האחדות בעם ישראל, ולכן נאמר בלשון רבים.

ג. **'בעברך... בעברכם'** - מעניין לגלות ששינוי זה בין יחיד לרבים מופיע גם בפועל לעבור. בפסוק ב' שעדיין לא כתבו את התורה על האבנים נאמר בלשון רבים - **'תעבדו'**. בפסוק ג' שנאמר בתחילתו שיש לכתוב עליהן את התורה אז מופיע - **'בעברך'** בלשון יחיד כאיש אחד בלב אחד. ובפסוק ד' שמדבר על הקמת האבנים בהר עיבל בשביל אומות העולם שוב חוזר לדבר בלשון רבים - **'בעברכם'**.

נציין שפסוק ג' שעוסק בכתיבת התורה בשביל עם ישראל כולו בלשון יחיד - **'וכתבת... בעברך... תבא... לך... לך'**. ואילו פסוק ד' שעוסק בהקמת האבנים בשביל אומות העולם חוזר ללשון רבים - **'בעברכם... תקימו... אתכם... ויש לברך, מדוע אם כן מסיים בלשון יחיד - 'ושדת'?** אלא א"כ נאמר, שמטרת השיד כאן היא לכסות על הכתיבה הראשונה שנכתבה למען עם ישראל, ולכן נכתב בלשון יחיד. גם פסוקים ה' - ח' שקשורים רק לעם ישראל כולם כתובים בלשון יחיד - **'ובנית... לא תניף... תבנה... והעלית... וזבחת... ואכלת... ושמחת'**. ובפסוק ח' למרות שהכתיבה מיועדת לאומות העולם נאמר - **'וכתבת'** בלשון יחיד, כי בכדי לזכות בתורה צריך להיות כאיש אחד בלב אחד, ורק אח"כ ניתן לכותבה בשבעים לשון לכל אומות העולם.

ד. **'באר היטב'** - בפסוק ח' יש את התוספת - **'באר היטב'** שלא מופיעה בפסוק ג', ומביא **'רש"י'** מחז"ל: **"באר היטב. בשבעים לשון"**, ומכאן הוכחה נוספת שהכתיבה השניה היא לצורך אומות העולם.

ה. **"ובנית שם מזבח"** - נראה שיש להעלות טיעון נוסף, שפסוקים ב' - ד' מדברים על זה שיש לכתוב את התורה על אבנים ולהקימם בהר עיבל. **בפסוקים ה' - ז'** עוברת התורה לנושא הקמת מזבח בהר עיבל, ובפסוק ח' חוזרת התורה ואומרת שיש לכתוב את התורה על האבנים. **ויש להבין, מדוע עניין בניית המזבח, העלאת העולות עליו, זביחת השלמים, האכילה והשמחה מפרידים בין הבאת האבנים להר עיבל לבין הכתיבה עליהם? ונראה לומר, שאם היו מביאים את ענין המזבח והשמחה לאחר פסוק ח' שמדבר, לפי הרעיון הנ"ל, על כתיבת התורה בשביל אומות העולם, היינו יכולים לחשוב בטעות שזה מקור השמחה. ולכן, מביאים את ענין המזבח והשמחה מיד לאחר פסוק ד' שעדיין מדבר על האבנים שהביאו מהירדן ושעליהם כתבו את התורה עבור ישראל, וגם שדו אותם פעם שניה, כי הכתיבה היתה מיועדת רק לעם ישראל, ועכשיו יש מקום לבנות מזבח להעלות עולות ושלמים ולשמוח בתורה, ורק לבסוף לצוות על כתיבת התורה בשבעים לשון גם לאומות העולם.**

התיאור בספר יהושע - עד כאן העלינו מה שנראה מפשטות הכתובים. נעבור לעיין בספר **'יהושע'**, ששם ה' מצווה ישירות את יהושע, וכן נמצא שם תיאור של ביצוע המצווה, ונגלה מספר פרטים שלא מוזכרים בפרשתנו. ויש לשאול, אם משה כבר ציווה את העם בפרשת **'כי תבא'**, מדוע ה' צריך לצוות אותו שנית כמובא בספר יהושע בפרק ד' פסוקים ב' - ג', אלא וודאי בגלל הפרטים החדשים הבאים:

א. שייקחו שנים עשר אבנים, מכל שבט איש אחד יקח אבן אחת.

ב. שם מפורש שאת האבנים יקחו מתוך הירדן, מתחת לרגלי הכהנים: **"שאו לכם מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכיף"** שתיים עשרה אבנים" (יהושע ד', ג').

ג. את האבנים הללו יש להעביר אתם, ולהניח אותם במלון אשר ילינו בו בלילה. לא מוזכר כאן הציווי לשוד את האבנים בשיד, ולא כתיבת התורה על האבנים, ולא הקמתם בהר עיבל, ולא בניית המזבח בהר עיבל, ועל זה נאמר שדברי תורה עניינם במקום אחד ועשירים במקום אחר. והשילוב הזה בין ציווי משה לבין ציווי ה' את יהושע בא לידי ביטוי בפסוק י' שם נאמר: **"והכהנים נשאי הארון עמדים בתוך הירדן עד תם כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע"**.

בתיאור הביצוע אנו מוצאים פרטים נוספים, שלא מצאנו עד הנה: **חוץ משנים עשר האבנים שהוציאו מתוך הירדן ונשאו אתם אל המלון, הקימו עוד שנים עשר אבנים בתוך הירדן עצמו, כמו שנאמר שם בפסוק ט': "ושתיים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון ברית ה', ויהיו שם עד היום הזה"**. ומעיר **'רד"ק'** שלמרות שלא ראינו שה' ציווה אותו גם על אבנים אלו, אך לאחר שיהושע עשה זאת, אנו יודעים שה' ציווה אותו גם על אלה.

ולסיכום יוצא, שמספר 'יהושע' משמע שהוצבו בשה"כ שלש קבוצות אבנים: גם בגלגל וגם בתוך הירדן, והיו שניהם לזכרון, ועליהם לא נאמר שהוא כתב את התורה, ובפרק ח' מובא שיהושע בנה מזבח בהר עיבל, והעלו עולות ושלמים, ומשמע שכתב שם על אבני המזבח את משנה תורת משה אך שם לא מובא שכתב אותם באר היטב.

תוספתא מסכת סוטה (פרק ח') - בהלכה ד' נאמר: **"נמצאת אומר שלשה מיני אבנים הן אחד [שהעמיד] משה על שפת הירדן בערבות מואב [ואחד] שנתן תחת מצב רגלי הכהנים [ואחד שהעבירו עמה]**". באם לא נחשוב את האבנים שהעמיד משה כי הם לא קשורים לציווי ליהושע, יוצא שמקור זה תואם את הנאמר בספר **יהושע**, שקבוצת אבנים אחת הקימו בירדן עצמו, וקבוצת אבנים נוספת העבירו עמהם והקימו אותם בגלגל, אך אינו מזכיר כאן את האבנים שבנו מהם מזבח.

דעת רש"י ותמימה המזרחי - 'רש"י' אומר בפסוק ב': **"והקמות לך - בירדן ואחר כך תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל כדאיתא במסכת סוטה"**. **וה'רא"ם'** נשאר עליו בצריך עיון, כי הגמ' במס' **'סוטה'** כוללת בין שלש סוגי האבנים גם את האבנים של משה, אך יהושע הקים רק שני סוגי אבנים, קבוצה אחת בתוך הירדן, וקבוצה שניה שהוציא מהירדן, הולך להר עיבל והחזיר לגלגל.

ובגלל אי הבהירות שבתיאור של התורה, אומר בעל **'שפתי חכמים'** שמפסוקי התורה לא מוכח דבר: **"מן המקראות דהכא לא מוכח מידי אלא מן המקראות שביהושע מוכח הכל"**. **וטוען, ששם משמע ששנים עשר אבנים הקימו בירדן במקום כפות רגלי הכהנים, ועוד שנים עשר אבנים הקימו בגלגל, ועל אותם אבנים כתב מתחילה בהר עיבל כל התורה. וסובר ששלושה מיני אבנים שכתב רש"י, הכוונה לשלושה מיני מקומות: ירדן עיבל וגלגל. ואומר שבוה יתורצו קושיות הרא"ם על רש"י. ומעין זה אומר 'ר' חיים דוב שעוועל' בספרו 'פירוש רש"י לתורה' ושם בהערה 43 הוא כותב שבדפוס ראשון ישנה תוספת: **"בהר עיבל וקפלום והביאום לגלגל במלון"**, כמבואר במס' 'סוטה', ומסביר את דברי רש"י שאומר ג' מיני אבנים היו, לא שהיו שלש קבוצות של אבנים, אלא שהיו רק שתי קבוצות אך קיים אתם שלש מצוות, אחת בירדן, ואחת בעיבל, ואותם של עיבל הקימו בגלגל.**

ובגלל הקשיים, ישנם דרכים שונות לפרש את הפסוקים ואין כאן המקום להביא את כולן, רק נביא לדוגמה את בעל **'הכתב והקבלה'** שמפרש בדרך של כלל ופרט, שהתורה אומרת בתחילה בהוראה כללית, והכפילויות הן בגלל שאחר כך היא מפרטת את המצווה ומוסיף: **"ששם לא נפרש כן שתהיה הפרשה כלל ופרט, ערבוב פרשיות אני רואה כאן"**.

הקדשה - הגיליונות והלימוד של השנה מוקדשים לע"נ לומדי הכולל: ר' אריה בן ר' יהושע גוטליב ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

הסיעורים מתקיימים צבית הכנסת הניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון צמייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net